

Erdős László: *Veszélyes művészet*

Erdős László első regénye rendkívül érdekes, megragadó olvasmány. Célja egy karrierista társadalmi-lélektan ábrázolása és leleplezése. Az író a legnehezebb, de egyben a legtöbb eredménnyel kecsegtető módszert választotta erre: főhősét, Ágoston Károlyt belülről ábrázolta. Az ő szemén át mutatja be a világot és úgy, hogy közben a világ tanúskodhassék Ágoston romlottságáról, romlottságának okairól.

A regény indítása lendületes. „A mi nagyszerű társadalmunkban leomlottak a tehetség kibontakozásának akadályai. Vagyon, előkelő származás hiánya nem befolyásolja többé összeköttetéseiteket. Minden rajtad múlik.” „Az érvényesülés tudományos rendszerének kidolgozása olyan kor gyermekére vár, amelyben az erkölcsök szilárdak, az emberek becsületesek, a közvélemény megbízható, s így minden lépésünk visszhangja előre kiszámítható.” — A karrierista hitvallása ez, azonban az ő egyéni szempontú örömebe belevegyül a mi világunk ma-

gasabbrendűségének tudata. Ily módon Erdős számára lehetséges a két rendszer szembeállítás. Teljes szörnyűségében kibontakozhat előttünk a Horthy-fasizmus dzsungelje, ahol egy fő törvény uralkodott: ember embernek farkasa. A tehetséges karrieristának is emberfeletti nehézségeken kell átverekednie magát, hogy feltörhessen és közben be ne kapják a nagyobb halak; így is jó néhányszor a szájukban van a feje. A jezsuita, homoszekszuális Gruber iskolaigazgató, a léha úrifüük, a fasizmus felé kacsingató kispolgár, a húga halálos betegségén is nyereszkedni akaró tőkés világában mozgó Ágoston sokszor még rokonszenvünket is elnyeri; még nem járta ki a romlottság valamennyi iskoláját.

Ágoston környezetéből előnyösen válik ki sógorának, a zseniális mérnöknek és feltalálónak az alakja, aki a becsstelenség világában szintén csak görbe utakon tud boldogulni. Miután nagyjelentőségű találmányát egy angol nagyvállalat jogi fortélyal ingyen megszerezte és elsüllyesztette, abból él, hogy mások találmányait lerombolja. Csak-

hogy Ágostontól eltérően, nem tördölködik bele az élet effajta folyásába. Ésszerű megoldást nem talál — így anarchista módon azt javasolja, hogy „össze kell gyűjteni egy csoportba a politikusokat, a parlament falához állítani és puff, legépfegyverezni az egészet! Akkor azután öt mérnök rendbetenné, amit ezer politikus összekevert.” Amikor egy munkásvédelmi találmányt akarnak vele megsemmisíttetni megmozdul benne a lelkiismeret, ellenkező értelmű javaslatot ír és ezzel végleg tönkreteszti magát. Az író finoman ábrázolja a közte és Ágoston közötti lévő ellentétet. Ágoston, aki végig a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel beszélt sógoráról, e lépésnél határozottan és félreérthetetlenül kifejezi nemtetszését. Megbocsáthatatlan badarságnak tartja a humanizmust, ha ezzel az ember magának árt.

A könyvnek a Horthy-korszakról foglalkozó része talán azért jobb, mint a felszabadulás utáni időköt festő, mert itt Erdősnek a környezet alantasságánál fogva könnyebb volt fő alakját emberibb vonásokkal ellátni. Utalok például a nagyszerű házasság-epizódra, ahol az olvasó undorába belevegyül az az érzés, hogy Ágoston, bár a maga önző érdekében, de jót is cselekedett. Ez a bonyolult, sokoldalú emberábrázolás a felszabadulás idejétől törést

szenvet. Ez bizonyos fokig érthető is: abban a pillanatban, amikor „leomlanak a tehetség kibontakozásának akadályai”, a karrierista egyszerűen gazember, hiszen érvényesülhetne becsületesen is. Igenám, csakhogy ezt a minőségi különbséget Erdős sok helyütt nem eléggé írói eszközökkel mutatja be. A fő hős időnként önmagát pocskondiázza, pedig aki olyan tehetséges és kitünő embernek tartja magát, mint Ágoston a regény elején (ez időben jóval a felszabadulás utánra esik; ekkor kezdi meg Ágoston az emlékezéseit), az nem beszélhet magáról ilyen alantasan. Az író — hogy minél inkább leleplezze és megsemmisítse, sokszor talán akaratlanul is — megfosztja fő alakját ügyességétől, tapintatótól. Így azután könnyű a pozitív erőknél diadalmaskodni fölötte. Ez érezteti a hatását a kommunista hősök ábrázolásánál is — elszíntelenednek méltó ellenfél híján.

A regény második részében időnként a mű egysége is megbomlik; az író kilép fő hősé tudatából, és a világot nem az ő szemével ábrázolja (így a 45-ös idők bemutatásakor). E hibák ellenére a könyv második fele is bővelkedik kitűnő részletekben; nagyszerűen mutatja be például, hogy mit nyergelhetnek meg, mit használhatnak ki s mennyi kárt okoznak a ma — Ágostonnál ügyesebb — karrieristái. Egy-

két jól megrajzolt pozitív alak is felbukkan; elsősorban Szvati bácsi a régi típusú, szakképzett műszaki vezető. Helyenként nagyon jó a könyv kommunista fő hőse. Hegedüs István is; elsősorban a regény elején, majd a vége felé, másodszori tartós felbukkanásakor. Közben is többször szerepel, de inkább csak szimbolikus jelentősége van. Erdős-nél másutt is megcsik, hogy reális figurái időnként jelképekké merevednek. Az ábrázolás folytonosságát még el kell sajtátania.

Sok éránnyel és jó néhány hibával teljes mű a „Veszélyes művészet”. Erényei közül nem utolsó, hogy pártos, realista igényű alkotás, írója a munka nehezét vállalta magára. Végül az sem megvetendő előnye, hogy mindvégig érdekes, izgalmas, az ember szeretné egyszerűsra elővasni.

Eörsi István

SZABAD IFJUSÁG

a DISZ Központ Vezetőségének tanja. Szerkesztő a szerkesztőbizottság. Szerkesztőség: Bpest, Rökk Szilárd utca 6. Telefon: 130—460. Kiadja: Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Bpest, XII. Gád utca 9. szám Telefon: 159—290 359—780. Terjesztik: Budapest a Főposta Hirlapterjesztő Üzeme, vidéken a helyi hirlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: Budapest a kerületi kézbesítő hivataloknál, vidéken a postahivataloknál és kézbesítőkönél. Havi előfizetési díj: 8.50 Ft.

Szilka Lappnyomda
Felölés vezető: Kulcsár Mihály